

О.В. Музиченко-Козловська
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки підприємства та інвестицій

РОЗРОБЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ

© Музиченко-Козловська О.В., 2008

Доведено необхідність, визначено цілі, завдання, основні напрями, специфіку, методи та інструменти реалізації державного регулювання розвитку туризму. Запропоновано порядок дій у державній регіональній туристичній політиці унаслідок узагальнення законодавчої та правової баз. Сформовано програму заходів щодо підвищення туристичної привабливості території. Розроблено механізм реалізації державної програми розвитку туризму у регіоні.

Ключові слова: державне регулювання, туристична привабливість, механізм реалізації.

The necessity is proved, is determined the purposes, tasks, basic directions, specificity, methods and tools of realization of state regulation of development of tourism. The order of actions in state regional tourist politics owing to generalization of legislative and legal base is offered. The program of measures on increase of tourist appeal of territory is generated. The mechanism of realization of the state program of development of tourism in region is developed.

Key words: state regulation, tourist appeal, mechanism of realization.

Постановка проблеми

Перспективність туристичної діяльності сьогодні не викликає сумнівів. Про це свідчить ефективний розвиток туризму не лише у всесвітньовідомих туристичних країнах, але й у країнах, які розвиваються.

В Україні туризм проголошено пріоритетною галуззю. Розроблено чимало програм його розвитку. Проте на практиці незначний поступ відчутний лише серед малих підприємців, які займаються зеленим туризмом. Щоб повною мірою використовувати багатий туристичний потенціал України, необхідно на державному рівні запровадити дієвий механізм реалізації комплексної програми розвитку туризму задля підвищення туристичної привабливості регіону. З цією метою необхідно удосконалити систему управління туристичною галуззю на державному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Серед української наукової спільноти є велика кількість дослідників, праці яких стосуються регіональних аспектів розвитку туризму, дослідження методології розроблення і практики реалізації Державної та регіональної політики розвитку туризму (М.І. Долішній, С.М. Злупко, С.Й. Вовканич [1], В.К. Євдокименко [2], О.О. Любіцева [3]). Про необхідність державного регулювання туристичної сфери економіки йдеться у статті [4, с. 106–107], де пропонуються окремі завдання на шляху до формування системи державного регулювання розвитку вітчизняного туризму, у праці [5] аналізуються правові аспекти туристичної діяльності. Послідовність розроблення регіональних програм розвитку рекреації і туризму та доцільність впровадження дієвого механізму їхньої реалізації, пропонуються у дослідженні [6], але не наведено самого механізму. Проте у них відсутнє комплексне дослідження системи державного управління туризмом з метою підвищення туристичної привабливості регіону.

Постановка цілей

Визначити доцільність та цілі, завдання, основні напрями, методи та інструменти реалізації державного регулювання розвитку туризму, його специфіку. Узагальнити законодавчу та нормативно-правову бази, які регулюють розвиток туристичної індустрії, щоб сформувавши порядок дій у державній регіональній туристичній політиці. Визначити, які зміни необхідно вносити у державні та регіональні програми розвитку туризму для забезпечення його ефективного розвитку та задля підвищення туристичної привабливості регіону. Розробити механізм реалізації державної програми розвитку туризму.

Виклад основного матеріалу

Завданням будь-якого суспільства є вирішення основної проблеми – як за допомогою обмежених природних ресурсів і технологічних засобів забезпечити виробництво необхідних товарів та послуг. Ефективний розподіл обмежених природних ресурсів можливий за певних ідеальних умов. За умов ринкового саморегулювання розподіл ресурсів можливий лише за умов, коли жоден з учасників ринку не може покращити свого стану, не погіршивши стану інших суб'єктів ринку, який відомий як ефект Парето [7, с. 5].

Проте в економіці виникають ситуації, коли ринковий механізм не забезпечує оптимального використання ресурсів. Такі умови створюють неспроможності ринку, які виникають внаслідок недосконалої конкуренції, нестабільної економічної політики, панування монополізму тощо. Інша форма організації економіки – командна, що ґрунтується на монополії державної власності, дискредитувала себе через неможливість забезпечити ефективність господарювання. Тому виникає потреба державного регулювання економіки. Одним з об'єктів державного регулювання є економіка регіонів. Метою державного регулювання регіонів є стимулювання ефективного розвитку продуктивних сил регіону, раціональне використання ресурсів, створення умов для екологічно збалансованого розвитку та нормальної життєдіяльності населення.

Одним із способів визначення пріоритетних напрямів розбудови економіки держави є регулювання розвитку регіонів, створення умов для економічної самостійності регіонів. Різні території мають певні особливості та відмінності, які зумовлені не лише нерівномірним забезпеченням природними ресурсами, але й історичними та соціальними аспектами. Україна містить 24 області, Автономну республіку Крим та Київ і Севастополь як міста республіканського підпорядкування. Усі ці регіони потребують індивідуальної регіональної політики. Державне регулювання економіки націлене на активізацію господарської діяльності в регіонах; впливаючи на покращання використання природно-ресурсного потенціалу, створює умови для посилення спеціалізації регіонів, пріоритетного розвитку прогресивних галузей економіки, залучення інвестиційних ресурсів, сприяє збалансуванню екологічної ситуації в регіоні.

Через чітку орієнтацію туризму на використання природних ресурсів нова парадигма розвитку цієї галузі передбачає регіоналізацію. Регіонологія – це наука, що вивчає закономірності системного, екологічного, економічного, соціального, політичного, духовного функціонування і розвитку територіальних соціумів (спільностей людей, форм і методів регулювання цих процесів). Вона досліджує системність цілісного відтворення соціального життя на конкретній території [8, с. 3]. Об'єктом регіоналізації туризму є політика розвитку туризму у регіонах, яка передбачає поєднання трьох рівнів: місцевого, регіонального та загальнонаціонального. Регіональний розвиток туризму відбувається з урахуванням ресурсних, демографічних, історичних, географічних, етнічних та інших особливостей, на які необхідно зважати при управлінні та державному регулюванні його розвитку на усіх рівнях, особливо регіональному. Політика розвитку туризму на регіональному рівні проявляється у формуванні туристичних зон, курортполісів, регіональних ринків туризму, у створенні сприятливих умов для розвитку туристичних зв'язків між країнами (прикладом є Європейський Союз) [8, с. 153–156].

Необхідність державного регулювання туристичної діяльності не викликає сумнівів. Ця потреба виникла через ситуацію, яка склалася у туристичній галузі України за останні десятиліття. Маючи усі передумови для розвитку туризму та значний ресурсний потенціал, Українська держава

не приділяла належної уваги розвитку цієї галузі економіки. Це стосується і матеріально-технічної бази туризму, яка в Україні недостатньо розвивається, крім того, що більшість готелів, санаторіїв та інших закладів розміщення туристів не відповідають ні міжнародним технічним стандартам, ні естетичним вимогам туристів, їхня кількість щороку зменшується, що не сприяє прийманню більшої кількості іноземних та внутрішніх туристів, які щороку у більшій кількості виїжджають на відпочинок за кордон. За статистикою Держкомстату України кількість готелів, санаторіїв та будинків відпочинку щороку зменшується. Це видно з таблиці [9, с. 472, с. 475; 10, с. 504, с. 511].

У цьому напрямі необхідно врахувати досвід країн Західної Європи, у яких старовинні замки перетворюють на сучасні заклади сфери послуг: готелі, об'єкти сфери дозвілля тощо. Так, у Чеській республіці у готелі переобладнано понад 50 з 177 відкритих для відвідування туристів замків, фортець та цитаделей. Решта щороку розпочинає туристичний сезон організацією театральних фестивалів, ярмарок, відтворення лицарських турнірів [11, с. 42–43].

Кількість засобів розміщення туристів в Україні за 1995–2005 рр.

№ з/п	Засоби розміщення туристів	Кількість				
		1995 р.	2000 р.	зміни, % 1995/2000 р.	2005 р.	зміни, % 2000/05 рр.
1	Готелі	1396	1308	- 6,3	1232	- 5,81
2	Санаторії	551	549	- 0,36	524	- 4,55
3	Будинки відпочинку	294	266	- 9,52	321	+ 20,68
	Разом	2241	2123	- 5,26	2077	- 2,17

Для цього необхідно відновити фінансування таких заходів з державного, місцевого бюджету та з доходів туристичних підприємств, які використовують у своїй діяльності ці об'єкти, встановивши норми відрахувань на реставрацію та охорону історичних пам'яток. Крім того, важливо на прилеглих територіях розвивати інфраструктуру, зокрема розважальні заклади, щоб стимулювати потоки туристів у регіон. У такій ситуації актуальним є формування державного відомства, у повноваженні якого буде державне управління та контроль у справі охорони та використання історико-культурних пам'яток, і який додатково міг би розробляти правила дотримання законодавства при використанні національних пам'яток.

Для підвищення ефективності роботи туристичної сфери економіки необхідна цілеспрямована регуляторна політика держави. На сучасному етапі розвиток системи управління туристичною галуззю повинен охоплювати такі питання, як удосконалення структури управління, реалізацію державної політики у цій галузі за допомогою координації діяльності центральних і місцевих органів влади та суб'єктів підприємництва. Важливе значення має удосконалення державної статистики з питань туризму з урахуванням міжнародних стандартів та досвіду інших країн [12].

Підвищення ефективності та усунення недоліків функціонування туристичної галузі в Україні викликало необхідність створення єдиного державного органу регулювання туристичної діяльності. Першими таким органами державного управління у сфері туризму стали Державний комітет України з туризму, (створено у 1992 р.), Національна рада з туризму, (створено 1996 р.) та Державна туристична адміністрація, на які покладено обов'язки державного регулювання цією галуззю та сприяння покращанню її розвитку з метою “подальшого збільшення обсягів надання послуг іноземним та вітчизняним туристам, підвищення якості та культури їх обслуговування, створення належної матеріальної бази галузі туризму, виготовлення і реалізації національної сувенірної продукції для збільшення надходжень до державного бюджету від туризму” [13].

Загальна політика реструктуризації економіки регіону повинна стимулювати інвестування об'єктів чи заходів, які підвищують туристичну привабливість території, адже простежується ще й тенденція, що інвестиційні кошти швидше окупляться у тих галузях економіки, на розвиток яких потрібно менше затрат. Про доцільність інвестування туристичної індустрії свідчать такі дані Кабміну України: вкладення коштів у гірничу промисловість дає змогу отримати зростання обсягів

продукції через 180 днів; у харчовій промисловості позитивних зрушень можна очікувати через 30 – 40 днів, у машинобудуванні – через 6 місяців, у літакобудуванні – через 3 роки; туристична індустрія дає збільшення обсягів продукції чи послуг через 2–3 місяці після реалізації інвестиційного проекту [14, с. 210].

Результатом роботи Держкомтуризму України стало упорядкування діяльності туристичних підприємств, збільшення інформаційної та рекламної продукції про туристичні спроможності України на міжнародному ринку, покращання нормативно-правової бази туризму, підготовка нових трудових кадрів та підвищення кваліфікації працівників у галузі туризму, зростання відрахувань у бюджети всіх рівнів. Адже, за підрахунками фахівців, один день перебування іноземного туриста в Україні приносить до 60 дол. США бюджетних надходжень [14, с. 230].

Покращанню управлінської діяльності у туристичній сфері України сприяло ухвалення законів “Про туризм” (1995 р.), “Про курорти” (2000 р.), затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002–2010 р. (2002 р.), запровадження державної статистичної звітності, ліцензування суб’єктів туристичної діяльності всіх форм власності та стандартизації послуг в галузі туризму, скасування туристично-екскурсійного та готельного збору. Покращанню іміджу України на міжнародному рівні сприяло скасування у 2001 р. реєстрації іноземців в УВІД та спрощення оформлення віз громадянам Європейського Союзу, США, Японії, Швейцарії та Канади.

Основні напрями державної політики галузі наведені у Законі України “Про туризм” (розділ II, стаття 3), в яких декларується підтримка розвитку туризму у регіонах, створення пріоритетного розвитку туристичної індустрії [15].

Загалом нормативно-правова база регулювання розвитку туризму потребує систематизації, удосконалення, коригування та узгодженості за основними елементами. Незважаючи на усі прийняті закони та постанови, залишається невирішеним важливе завдання – об’єднання найважливіших суміжних галузей в одну туристичну індустрію, що гармонійно функціонує. Це стосується насамперед санаторно-курортної галузі. Відсутність єдиного регулюючого та контролюючого органу призвело до погіршення стану матеріально-технічної бази туристичних, оздоровчих та санаторно-курортних закладів, рівень якості прийому та обслуговування у більшості яких не відповідає міжнародним стандартам. Погана якість надання послуг при високих цінах відлякує іноземних туристів, які побувавши в українських закладах розміщення туристів, у яких відсутні елементарні умови – гаряча вода, кондиціонери тощо, вдруге туди не повертаються. Залишаються актуальними завдання у галузі туризму, найважливішими серед яких є: ширше освоєння потенціалу та раціональне використання туристичних ресурсів, покращання стану матеріально-технічної бази та інфраструктури туризму до міжнародних стандартів, маркетингове та достатнє інформаційне забезпечення. У цьому контексті виникає необхідність формування цілісної туристичної політики.

Державне регулювання туристичної діяльності має певну специфіку. Через прив’язаність до природних та історико-культурних ресурсів туризмом доцільно керувати на регіональному рівні. Складовою державного регулювання економіки регіону є планування розвитку галузей, які визнано державою пріоритетними, серед яких туризм. Втручання держави є необхідним через потребу розроблення стратегічних основ планування туристичної галузі: організацію освоєння усього потенціалу туристичних територій, зокрема інфраструктурних потреб та сфери дозвілля, здійснення спеціалізованих наукових досліджень, розміщення і проектування туристичних об’єктів, контролювання забруднення довкілля, що перешкоджає функціонуванню туризму, вивченню можливостей використання туристичних територій і визначенню їхньої граничнодопустимої місткості щодо приймання і розміщення туристів, не допускаючи надлишкового навантаження на природні екологічні системи, обґрунтуванню економічної доцільності розміщення туристичних об’єктів.

На базі державної туристичної політики місцеві органи влади та управління з туризму місцевих державних адміністрацій визначають регіональні цілі, яких можна досягти, враховуючи місцевий потенціал туристичної галузі. Відповідно до цих цілей місцеві органи влади створюють програми розвитку туризму, у яких ставляться конкретні завдання. Така програма дій у сфері

туризму може містити такі положення: забезпечення раціонального використання і збереження природних та історико-культурних туристичних ресурсів; заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток туристичної індустрії; встановлення порядку стандартизації, сертифікації та ліцензування у галузі туризму; впровадження статистичної звітності суб'єктів ринку туризму; визначення статусу окремих туристичних центрів; організація та розвиток системи наукового забезпечення галузі туризму, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; створення умов для стимулювання туризму в Україні.

В результаті здійснення заходів, запропонованих у програмі розвитку туризму у регіоні, очікується: збільшення кількості об'єктів туристичного призначення (засобів розміщення туристів, об'єктів для дозвілля, інфраструктури); зростання кількості туристів, які відвідують регіон; збільшення загального часу перебування туристів у регіоні; зростання доходів від розвитку туризму у регіоні; покращання стану МТБ та інфраструктури туризму у регіонах; покращання якості сервісу у туристичних підприємствах та засобах розміщення туристів; збільшення кількості робочих місць, особливо у депресивних районах; покращання якості довкілля.

Політика держави на регіональному рівні передбачає усунення відмінностей між економічними та соціальними рівнями розвитку окремих регіонів, враховуючи їхні природно-ресурсні, історико-культурні, економічні, географічні особливості і скеровується на виявлення пріоритетних галузей у регіонах, покращання екологічного стану та вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів.

Завданнями регіональної політики у туристичній сфері є законодавчо-нормативне забезпечення, прогнозування кількості туристичних потоків у регіон, координація туристичної діяльності в регіоні, достатнє рекламне та інформаційне забезпечення туристичного ринку регіону. У ході контролювання державними органами діяльності туристичних підприємств та інших суб'єктів туристичного ринку регіону здійснюється регулювання природокористування у туризмі; підготовка висококваліфікованих кадрів для туристичних підприємств та засобів розміщення туристів; розвиток туристичної інфраструктури, сфери розваг, забезпечення екологічно збалансованого розвитку регіону. Останнє завдання можна успішно вирішити завдяки розвитку дуже популярного у світі зеленого туризму, тим більше, що для його організування в Україні є всі умови. Але у цьому напрямку державна політика не надто активна. Утворена у 1996 році Спілка сприяння розвитку зеленого туризму об'єднує лише 14 регіональних відділень, хоча існують перспективи розвитку цього виду туризму у більшості регіонів України.

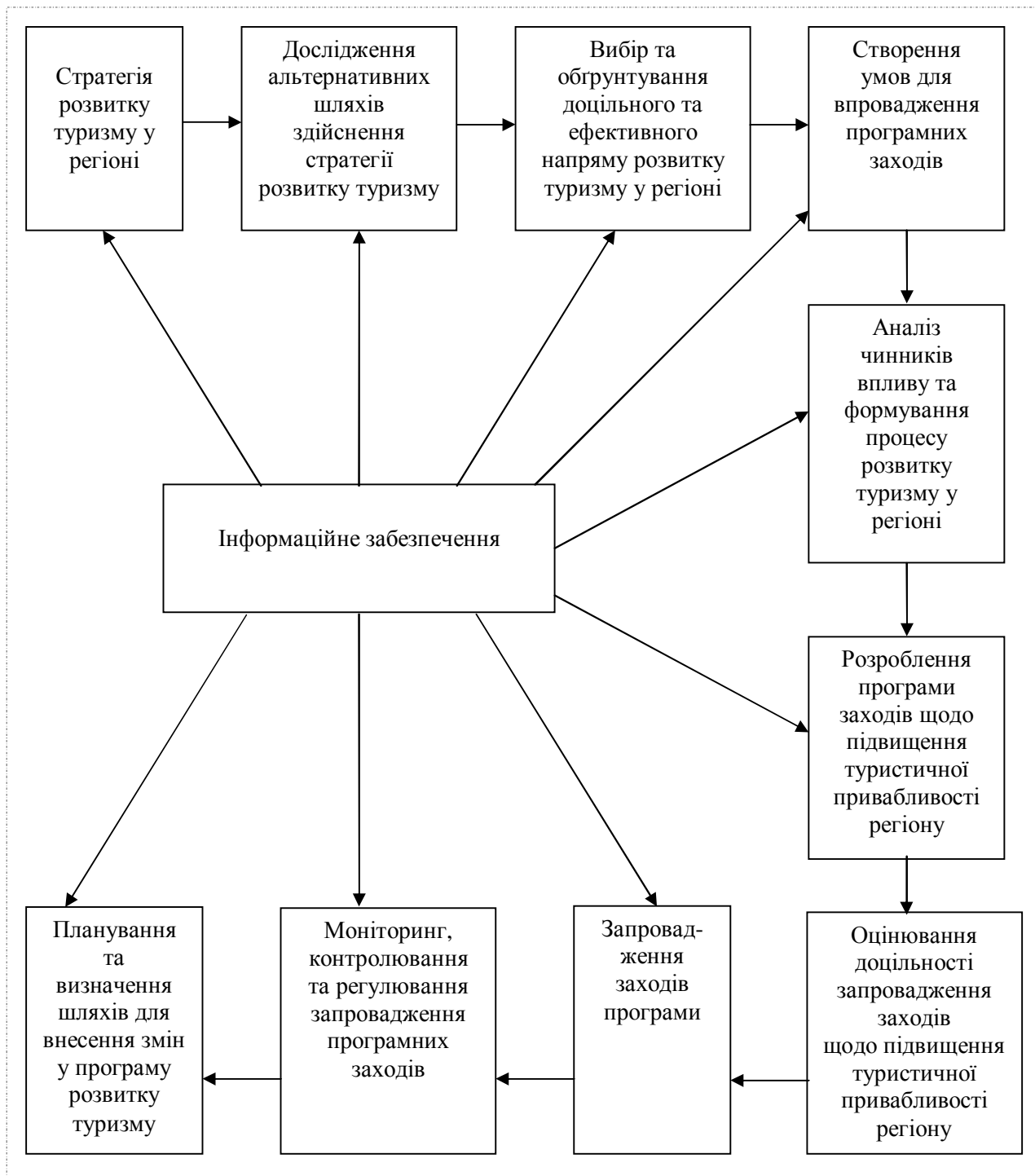
Узагальнення законодавчої та нормативно-правової бази, яка регулює розвиток туристичної індустрії, дає змогу сформулювати порядок дій у державній регіональній туристичній політиці. Його основні напрями такі: розроблення та узгодження законодавчої та нормативно-правової бази розвитку туризму у регіоні; розроблення та реалізація цільової програми розвитку туризму у регіоні; покращання використання природних та історико-культурних ресурсів; сприяння залученню інвестицій з метою модернізації МТБ туризму; організація міжнародних ярмарків, виставок, фестивалів; підтримка кадрового та науково-методичного забезпечення туристичної галузі; удосконалення рекламно-інформаційної діяльності для підвищення іміджу України на міжнародному рівні; стимулювання залучення інновацій у галузі туризму; розвиток інфраструктури туризму та суміжних галузей; створення умов для покращання екологічного стану регіону; розширення міжнародної співпраці в сфері туризму; запровадження ліцензування, сертифікації та стандартизації туристичних послуг на рівні регіону; запровадження статистичної звітності суб'єктів туристичного ринку; спрощення митного, валютного та податкового регулювання.

Розвиток туризму на регіональному рівні зумовлений наявними у регіоні туристичними ресурсами, інфраструктурою, екологічним станом території, розвитком економіки, фінансовими спроможностями та загальним іміджем. Для підвищення привабливості території необхідно переглянути державну програму розвитку туристичної індустрії в Україні.

Ця програма повинна передбачати підтримку діяльності органів місцевого самоврядування із систематизації природних ресурсів, історико-культурних пам'яток, складання кадастрів та каталогів цих ресурсів, визначення місць їхньої концентрації та ранжування території України за насиченістю

та значущістю цих ресурсів для розвитку туристичної галузі. Для природних туристичних ресурсів необхідно поновити кадастри з оцінкою їхньої корисності та кількості з описом властивостей і можливого видобування для промислового використання, спланувати розвиток регіонів, де найбільша концентрація та максимальна значущість цих ресурсів.

Формування програм розвитку туризму на регіональному рівні як складової цільової системи прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку держави значною мірою залежить як від загального спрямування розвитку економіки, так і від конкретних способів його забезпечення, враховуючи міжгалузеві зв'язки туристичної індустрії та зв'язки з різними аспектами функціонування суспільства.

Алгоритм механізму реалізації державної програми розвитку туризму у регіоні

Планування розвитку туризму необхідно розробляти на засадах комплексного підходу в туристичній індустрії з урахуванням національних особливостей держави, раціонального використання потенціалу природних та історико-культурних туристичних ресурсів та забезпечення сталого розвитку екологічних систем.

Інструментами державного регулювання є антимонопольне та податкове законодавство, створення рівних умов для усіх суб'єктів господарювання (загальний порядок реєстрації підприємств) чи прискореного розвитку – для пріоритетних галузей економіки, таких, як туризм (створення спеціальних економічних зон та спеціальних режимів інвестування).

Програму розвитку туризму необхідно розробляти на засадах комплексного планування в туристичній індустрії з урахуванням національних особливостей держави, раціонального використання потенціалу природних та історико-культурних туристичних ресурсів та забезпечення сталого розвитку екологічних систем.

Для успішної реалізації програми розвитку туризму у регіоні необхідно виявити недоліки в управлінні галуззю шляхом моніторингу її діяльності та віднайти способи їхнього усунення; дослідити чинники, які стимулюють та гальмують розвиток туристичної індустрії; здійснити ранжування регіонів щодо можливості розвитку туризму у їхніх межах для підтримки депресивних регіонів.

Пропонуємо механізм реалізації державної програми розвитку туризму здійснювати у послідовності, яку зображено на рисунку.

Після економічного аналізу функціонування туристичної галузі можна сформулювати програму розвитку туризму регіону, яка б давала змогу визначати прогресивні напрямки діяльності для регулювання та підвищення туристичної привабливості території, пріоритетні цілі, заходи для їхнього досягнення, економічної ефективності цих заходів та доцільності вкладення інвестицій у їхню реалізацію.

Висновки

1. Через природоресурсне спрямування туризму управління та державне регулювання його діяльністю доцільно здійснювати на регіональному рівні.

2. В результаті аналізу законодавчої та нормативно-правової бази, що регулює розвиток туристичної індустрії, запропоновано порядок дій у державній регіональній туристичній політиці.

3. За допомогою використання механізму реалізації державної програми розвитку туризму можна визначити, які зміни необхідно вносити у державні та регіональні програми розвитку туризму для забезпечення його ефективного розвитку та задля підвищення туристичної привабливості регіону.

Перспективи подальших досліджень

Запропонований механізм реалізації державної програми розвитку туризму рекомендуємо використовувати державним і місцевим органам влади, а також управлінням курортів і туризму обласних Держадміністрацій. Перспективним напрямом дослідження буде державне регулювання формування кластерних об'єднань на базі туристичного підприємства.

1. Долішній М.І., Злупко С.М., Вовканич С.Й. та ін. *Регіональна політика і механізми її реалізації* // За ред. акад. НАНУ М.І. Долішнього. – К.: Наукова думка, 2003. – 504 с.
2. Євдокименко В.К. *Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування. Механізм реалізації)*. – Чернівці: Прут, 1996. – 288 с.
3. Любіцева О.О. *Геопросторова організація туристичного процесу: Автореф. дис. ... д-ра. геогр. наук: / Київ. нац. ун-т ім. Шевченка.* – К., 2003. – 29 с.
4. Уманців Б.Б., Кухтій А.О., Островська Г. *Використання досвіду європейських країн у державному регулюванні розвитку туризму в Україні* // *Туризм в Україні: сучасний стан та пріоритети розвитку: Матеріали Всеукраїнської науко-практичної конференції (Львів, 20–22 жовтня 2005 р.)*. – Львів, 2005. – С. 105 – 111.
5. Головченко В. *Правове регулювання туризму потребує вдосконалення* // *Право України.* – 1995. – № 2. – С. 29–31.
6. Полюга В.О. *Стимулювання фінансово-ресурсного забезпечення розвитку туризму в регіонах України (на прикладі Львівської*

області): Дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / Ін-т регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2004. – 256 с. 7. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М.Чистов, А.Є.Никифоров, Т.Ф.Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с. 8. Стеченко Д.М. Наукова парадигма регіоналізації туризму / Наук. вісник Черн. торг.-екон. ін-ту КНТЕУ. – Чернівці: АНТ Лтд, 2005. – Вип. III. – С. 152–156. 9. Статистичний щорічник України за 2000 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001. – 598 с. 10. Статистичний щорічник України за 2005 р. / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006. – 575 с. 11. Десять доводів посетить замки и крепости Чешской республики // Едем в отпуск. – 2004. – № 12. – С. 42–43. 12. Державна програма розвитку туризму на 2002–2010 роки. Затверджено постановою КМУ від 29.04.2002 р., № 583. – www.rada.gov.ua. 13. Постанова КМУ від 29 квітня 1999 р. “Про заходи подальшого розвитку туризму”. – www.rada.gov.ua. 14. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій. – Донецький ІСПД НАН України, ТОВ “Юго-Восток” Лтд, 2001. – 270 с. 15. Закон України “Про туризм” від 5.09.95 р. // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 31 від 1. 08. 95 р. – С. 241 – 254.

УДК 332.1(477)

Р.Й. Чайковський

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПРИЧИНИ ІСНУВАННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ПРИКОРДОННОМУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ РЕГІОНІ

© Чайковський Р. Й., 2008

Проаналізовано основні причини існування тіньових процесів (відсутність повноцінного ринкового середовища, важкість податкового навантаження, наявність недостатньо контролюваного кордону, поширення прихованої зайнятості, структурні диспропорції) в економіці західного прикордонного регіону України у трансформаційний період. Автором також виділено пріоритети у регіональній політиці та загальній детінізації економіки цього регіону.

Ключові слова: тіньова економіка, податкова політика, прихована зайнятість, прикордонний регіон, перехідна економіка, Європейський Союз.

Reasons of origin of shadow processes (absence of valuable market environment, difficulty of the tax burden, presence of not enough controlled border, expansion of the hidden employment, structural disproportions) are analysed in the economy of western frontier region of Ukraine in a transformation period. Also an author is selected the row of priorities of regional policy and general de-shadowing of economy of this region.

Key words: shadow economy, tax policy, hidden employment, frontier region, transition economy, European Union.

Постановка проблеми

Проблема існування тіньових процесів в економіці в умовах глобалізації стає актуальною для країн світу як загалом, так і для національних економік, а також для її регіонів. У світовій економічній системі спостерігається загрозлива тенденція – прискорене зростання тіньового сектора порівняно з офіційною економікою, яке характерне для всіх регіонів, але особливо помітне у прикордонному регіоні. За оцінками Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), тіньова економіка за останні сім років зростала щорічно на 6,2 %, а загальне економічне зростання становило в середньому 3,5 %. Поширення такого небезпечного явища, як тінізація економіки,